

Вони прославили наш край.

Деркач А. М.
вчитель зарубіжної літератури
Рівненської ЗОШ №23

Виховний захід

Мета: поглибити знання дітей з історії свого народу та рідного краю; формувати національну свідомість, історичну пам'ять, пов'язану з подіями діяльності УПА; виховувати якості патріота-громадянина, глибоке почуття вдячності до ветеранів – воїнів УПА; розвивати толерантність, культуру поведінки.

Обладнання: фотокопії портретів видатних діячів УПА, карта Рівненщини, повстанські пісні, свічка пам'яті.

Форма проведення: усний журнал краєзнавчої експедиції.

Хід проведення

Рівненщина... Полісся... Наш рідний край. Земля, що славиться мальовничими краєвидами, унікальними пам'ятками історії, культури та духовності. Земля древніх міст і великих шляхів, які сполучають Захід зі Сходом. Її територія включає більше 20 тисяч км². Не так вже й мало. Всього лише уполовину Швейцарії чи Нідерландів, виразно помітних на географічних мапах. Або Ліван і Кіпр, разом узяті. Чи Ямайка і Пуерто-Ріко. Чи, скажімо, центральноамериканська держава Сальвадор. Щоразу, знаходячи цю країну на глобусі, думаєш, що Рівненщина така ж завбільшки. Наш край - це край славної історії, долю і харизму якого визначили переломні події та видатні історичні постаті. Видатні особистості, які були в нашому краї, часто в ньому затримувалися ненадовго, часто поспішали в інші краї. Та народна пам'ять, легенди, усні перекази, пісні, спогади звичайних мешканців зберегли пам'ять про них.

Доля і роль творців історії нашого краю, їх внесок у історію України досліджувалися у минулому і буде досліджуватися поколіннями наступними, тобто нами і нашими дітьми. Бо кожен з нас починається з отчої землі...

Я починаюсь з отчої землі,
Як меч – з вогню,
Як ніжна пісня – з мови,
Як з велетенських сосон кораблі,
Як творчість – із великої любові,
Я починаюсь з отчої землі...

Отже, сьогодні ми здійснимо краєзнавчу експедицію рідним краєм. На її шляхах перегорнемо сторінки зустрічей з видатними особистостями, історичними постатями, які творили історію українського народу та мешканців нашого краю.

Перша сторінка. Рівненщина: історичне минуле і сьогодення

Рівненщина... Вічно межова, порубіжна. гранична земля. Ще якихось 100 років тому за Радивиловом починалися землі Австро-Угорщини, а в часи Другої світової війни – дистрикта Галичина. Зі сходу, за Корцем, до 1939 р.

була УРСР, що входила до складу радянської імперії. Далі на схід кордонів не було до самої Камчатки. Залишки давніх кордонів – оборонні споруди нашого краю: фортеці в Дубно, замки в Корці, Клевані, Острозі, Тараканівський форт, польські доти та й просто залишки окопів, на які й сьогодні можна часом натрапити на узліссях.

Про давнє поселення на наших землях свідчать археологічні розкопки: найдавніші – поблизу обласного центру, в Бармаках- рештки стоянки епохи палеоліту та назви населених пунктів – Городище, Межиричі, від яких віє давнім духом людських осель. Нашу землю плюндрували половці, турки з татарами, шведська армія Карла XII, французи Наполеона, польські й німецькі, російські й радянські війська

Рівненщина – загадковий край Купрінової «Олесі» (с. Степань), «Дітей підземелля» В. Короленка, історично-містичних оповідей Миколи Костомарова. Край, де збереглися звичаї ще дохристиянської доби (обряд Водіння Куста на Поліссі).

Це - край науки і культури, край Пересопницького Євангелія, Острозької Біблії, «Граматики» Мелетія Смотрицького, Острозького видання «Букваря» Івана Федорова, край майстрів і ремесел (на перших сторінках « Слова про похід Ігорів» гримлять об шоломи мечі харалужні - назва від с. Харалуг у Корецькому районі).

Рівненщина – край письменників і поетів (перший ректор Острозької академії Герасим та його син Мелетій Смотрицькі, Дем'ян Наливайко – брат славетного отамана, перекладач творів античної літератури Б. Тен (Микола Хомичевський з Дермані) та Улас Самчук, прозаїк, творчий доробок якого висувався на Нобелівську премію, у Рівному жили й творили Олена Теліга та Олег Ольжич, які віддали життя за волю і гідне майбутнє; їх імена увічнені назвами вулиць). Нашим краєм мандрували філософ і поет Г. Сковорода, Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров, Л. Українка, французький письменник О. де Бальзак, чеський прозаїк Я. Гашек. Рівненщина – мала батьківщина першого Президента України нової доби Л. Кравчука.

Рівненщина... Пагорина... Полісся... Земля, що вірно шанує предків, дбайливо оберігає минавшину.

2 сторінка: *Історія нескорених... УПА – армія без держави*

Це зараз – Україна вільна і незалежна держава. Але шлях до здобуття цієї незалежності був довгим і тернистим, а боротьба – жорстокою і запеклою. Із погляду поневолених народів ті, хто підіймав люд на боротьбу – герої та месники. Їх оспівують у піснях, пам'ять про них передають у спогадах. Їх життєвий подвиг золотими літерами вписаний в книгу історії країни і слугує яскравим прикладом для прийдешніх і майбутніх поколінь. У переддень 14 жовтня ми згадаємо подвиги людей, які входили до УПА, створеної 75 років тому. Саме на Рівненщині народилася ця незвичайна армія без держави.

Неньку нашу боронили
Різні люди в різний час
То козак вільнолюбивий,
То стрілець, ще раніше – князь.

У ХХ же столітті
Була армія така,
Щ служила Україні,
Звалась армія – УПА.

Феномен УПА в світовій історії неповторний, адже вона, не маючи власної держави, ніякої зовнішньої допомоги, за винятком внутрішньої, від різного народу, живучи фактично під землею в криївках, бункерах, схронах, до того ж слабо озброєна, вела 12 років визвольну, нерівну, криваву боротьбу з двома могутніми загарбниками України – фашистською Німеччиною та Радянським Союзом. 14.10.1942, в день свята Покрови, постановою та рішенням Української Головної Визвольної Ради, тогочасного революційного уряду України, було проголошено створення УПА – організації, яка об'єднала в своїх лавах справжніх патріотів, тих, хто присвятив своє життя національно – визвольній боротьбі за волю українського народу. У ліси Волині, Полісся, а згодом Карпат пішли тисячі озброєних українців з сіл і міст, особливо молоді, в більшості студентської. У перші роки формування кількість воїнів УПА досягала 30 тисяч, а в 1944 році крізь лави УПА пройшло до 400 тисяч осіб.

Зродились ми великої години
З пожеж війни і з полум'я вогнів,
Плекав нас біль про втрату України,
Кормив нас гніт і гнів до ворогів.
І ось ідем ми всі в бою життєвому –
Вільні, міцні, незламні, як граніт,
Бо плач не дав свободи ще нікому,
А хто борець – той здобуває світ.
Зібрались ми, повстанці України,
Всіх нас об'єднує УПА,
Ідем у бій за щастя наше й волю,
Щоб Україна вільною була.

У 1943 році до складу УПА входили загони з 12 областей України. В 1944-1945 роках ними було проведено понад 50 значних боїв з фашистськими окупантами і більше 14 тисяч засідок, наскоків, бойових та диверсійних акцій. Опираючись на традиції славного минулого, усіх вояків УПА називали козаками. Полки в повстанській армії ділились на окремі курені, які мали свої назви: «Тигри», «Бурлаки», «Рубачі». Командували частинами сотенні і курінні. Кожен член УПА при вступі приймав вигадане прізвище – псевдонім. Це було необхідним, щоб не наражати на небезпеку рідних. Зброю захоплювали у ворогів, самотужки виготовляли міни, гранати, кулемети. УПА діяла за партизанською тактикою. Кожен загін мав своє місце, діяли малими групами, використовуючи природні перешкоди, ніч. Після звільнення Західної України від фашистів, УПА вступила у боротьбу проти комуністичної Росії. Зламати силу УПА можна було лише за допомогою масових репресій. Усіх, хто хоч якось був пов'язаний з опором, знищували, або відправляли до Сибіру. Протягом 1944-1945 років радянські

каральні органи здійснили близько 40 тисяч операцій, під час яких було вбито 153 тисячі учасників і прихильників, затримано 134 тисячі повстанців.

Коли ви вмирили, вам дзвони не грали,
Ніхто не заплакав за вами,
Лиш в чистому полі ревіли гармати
І зорі вмивались сльозами.
На ваших могилах хрести похилились,
Калина зігнулась додолу.
Спіть, хлопці-соколи, ми гостримо зброю
І ждемо на поклик до бою!

У 1946 році московське керівництво ставить завдання очистити Україну від повстанців силами частин регулярної Червоної армії, прикордонних військ та військ КДБ. Були проведені масштабні облави, засідки, часто просто розстріли без свідків, судів і слідств.

Була нічка темна, всюди було тихо,
А під наше село підкралося лихо.
Заходили кати до кожної хати,
Забирали друзів за підпільну працю.
Забирали друзів – синів України,
Що хотіли вирвать рідний край з руїни.
По два рази денно воду їм носили.
А по кілька разів нагайками били.
Просиділи друзі майже по півроку,
Викликають друзів слухати вироку.
Вироки читали, на смерть засудили,
Кулемет загаркав – друзі похилились.
Прощавайте, мамо, прощавайте, тату,
За підпільну працю дістав я зарплату.

Впродовж 1944-1952 років із Рівненської області було примусово вислано у віддалені регіони СРСР 33975 місцевих жителів. Для нашої території це були значні географічні втрати, зважаючи на загибель значної частини населення під час Другої світової війни. Всього по Україні 240 тисяч людей було депортовано, а близько півмільйона репресовано. Останні боївки воїнів УПА були розгромлені лише наприкінці 1950-х років. Могили героїв знищувалися, але народ не забував – і саме в день Покрови таємно прикрашали вінками і живими квітами, синьо-жовтими стрічками.

Про таких героїв наші подальші сторінки.

3 сторінка. *Серце, віддане Україні (діяльність Романа Шухевича)*

Головним командувачем УПА був генерал Тарас Чупринка, який із 43 років життя віддав 27 боротьбі за волю українців. Під цим іменем діяв справжній патріот Роман Шухевич. 7 років він керував визвольною боротьбою на Україні. Під його проводом УПА й збройне підпілля здобули незаперечні політичні успіхи. Він загинув 5 березня 1950 року геройською смертю в бою з більшовиками в селі Білогорще біля Львова. Дружину було вислано в Сибір, а дітей забрали до будинку безпритульних.

Блідий місяць сховався за хмари
Та й заплакали очі мої –
Де ж ти дівся, наш пан-отамане,
Що не стало тебе на землі?
Ти сказав, що там другий настане –
Отаман молодий на землі,
І робити панам перестане
Український нарід молодий.
Ти лежиш вже тепер і не чуєш,
Що ся діє у нас на землі,
Марно діти твої пропадають,
Бо запряжені в тяжкім ярмі.

4 сторінка. *Тарас Бульба-Боровець – борець за ідею незалежної України.*

Одним із легендарних борців за українську незалежність і державність, волю і свободу нашого краю був Тарас Бульба-Боровець, уродженець села Бистричі, що в Березнівському районі. Через бідність працював з 14 років у каменоломні, вчився, згодом вчителював, вів активну громадську діяльність. У 1941 році, під час окупації України та Поліського краю, він зібрав збройну силу українців (до 10 тисяч вояків), із нею утворив на всьому українському Поліссі державу з центром в Олевську (Олевську республіку), безпеку якої гарантувала Поліська Січ, генерал-хорунжим якої він був. Із серпня до грудня 1941 року на всій території Полісся існувала українська влада: на урядових будівлях майоріли українські синьо-жовті прапори з тризубом, у школах, які запрацювали, щодня діти починали заняття гімном «Ще не вмерли України...». Дітей навчали рідної мови, нашої історії. А коли німецькі окупанти зажадали від отамана підпорядкуватися німецькій владі, він відкинув цю пропозицію, офіційно розпустив своє збройне формування, а з нечисленними вояками перейшов на нелегальне становище, продовжуючи збройну боротьбу з окупантами. Десятиліттями влада шельмувала ім'я отамана Олевської республіки. Наше завдання – виправити цю несправедливість, відновити пам'ять про цю героїчну особу та його побратимів. У 2005 році у місті Березно було відкрито перший в світі пам'ятник генерал-хорунжому УПА Тарасу Бульбі-Боровцю та передано до Рівненського обласного державного архіву його публіцистичну спадщину, написану за кордоном у еміграції.

5 сторінка. *Останній бій Кліма Савура.*

Дмитро Клячківський народився 1912 року у Збаражі. З дитинства проявилися його організаторські здібності, особливо під час навчання у гімназії. За активну протидію польським окупантам і націоналістичну агітацію серед молоді заарештовують і виключають з 7 класу гімназії, яку згодом закінчує приватно. З 18-ти років він пов'язує своє життя з ОУН, ставши її членом. Коли до влади прийшли більшовики, Дмитро був заарештований і ув'язнений в Бердичевській тюрмі, яку при відступі в 1941 році радянські війська підпалили разом із в'язнями. Йому дивом вдається врятуватись. Всі роки німецької окупації Клим Савур перебуває на

нелегальному становищі. Взимку 1942-1942 років стає провідником ОУН на північно-західних землях. Сліди його загону пролягають у лісах Волині та Полісся. І саме у Клеванських лісах Рівненщини відбувся останній бій генерал-хорунжого Савура з більшовицькими карателями. Допомогли відшукати це місце місцеві жителі. Пам'ять про цього героя увічнено у місті Рівне, де на центральній вулиці побудовано меморіал.

6 сторінка. *Ось де, люди, наша слава (подвиг Андрія Мельника)*

Андрій Мельник народився у 1890 році в селі Воля Якубова поблизу Дрогобича на Львівщині. З початком першої світової війни записався добровольцем до Легіону Українських Січових Стрільців, здобув чин сотника, пошану старших за віком. Він товаришував з Євгеном Коновальцем, Симоном Петлюрою. Згодом вони разом організують підпільну боротьбу за незалежність. У 1924 році Мельник був заарештований польською поліцією. Слідство, тортури, знущання, карцер не зламали його духу. Чотири роки він перебував в ув'язненні. З початком Другої світової війни перебував за кордоном, довго знаходився під домашнім арештом німців, потім був кинутий в концтабір Зансенхаузен, та встиг сформувати підпілля ОУН (його заступником був Олег Ольжич (Олег Кандиба), який був замордований у цьому ж концтаборі у 1942 році).

Після війни за кордоном Андрій Мельник організовує об'єднання всіх сил, що боролися за незалежність України (у 1948 році – Українську національну раду, у 1957 році закликає до згуртованості українців за межами держави в одній організації – «Світовому конгресі українців», перше зібрання якого відбулося уже після смерті у 1967 році). Помер полковник Андрій Мельник 1 листопада 1964 року далеко на чужині. Його могила – на цвинтарі столиці Великого Герцогства Люксембургу – чужої, але гостинної держави. Під голову героя побратими поклали найцінніше – грудочку рідної землі.

7 сторінка. *Повернення героя Євгена Коновальця.*

Євген Коновалець – полковник армії УНР, голова Проводу українських націоналістів, перший голова ОУН (з 1929 року), справжній патріот нашої держави. Він народився в селі Зашків Жовківського району Львівської області. З студентських років вів активну громадсько-політичну діяльність, був секретарем львівської «Просвіти». Під час першої світової війни Коновалець потрапив у російський полон. У 1917 він формує курінь січових стрільців, а у 1918-1919 роках керує дивізією, згодом корпусом. Після розгрому більшовиками жив у еміграції, та не втратив віру у справу, якій присвятив усе життя. За його ініціативою була створена ОУН (3 лютого 1929 року), велася підготовка до збройної боротьби за незалежність. Діяльність Коновальця, спроби поставити українське питання у Лізі Націй, постійні заходи з налагодження націоналістичного підпілля в УРСР викликали занепокоєння більшовиків у Москві. У 20-роках було здійснено декілька невдалих замахів. 23 травня 1938 року Євген Коновалець був убитий в Роттердамі в кафе вибухівкою, замаскованою під коробку цукерок з українським орнаментом як подарунок від друзів з України. Після того як коробка була перевернута у горизонтальне положення, вона вибухнула. Він

похований не на рідній землі, хоч зараз ведуться розмови про перепоховання на Україні (Личаківському кладовищі). Нинішня українська держава, за яку боровся і загинув Євген Коновалець, виявилася невдячною щодо свого вірного сина. Хочеться думати, що ненадовго...

За волю України хоробро ви билися,
Ніхто на коліна не впав.
Зовсім вас мало між нами лишилося,
Славних хлопців з УПА.
Про волю в Сибіру надією грілися,
Щоб смерть обминала сліпа.
Не всі ви на рідну Волинь повернулися,
Славні хлопці з УПА.
Духом не падайте – знову до бою йдемо,
Кличе нас даль голуба.
Разом із нами ви волю виборюйте,
Славні хлопці з УПА.

Підсумкова бесіда

- Чи погоджуєтесь ви з думкою про те, що допоки живе історична пам'ять про борців за незалежність України, доти буде жити незалежна держава – Україна?
- Визначте риси, які єднають історичних особистостей, пов'язаних з нашим краєм.
- Про які нові сторінки життя нашого краю ви дізналися?
- Чи можна використати віршовані рядки видатної української поетеси сучасності Ліни Костенко до означення життєвого кредо людей, про яких ви сьогодні дізналися?

Тим людям, яких ти на світі бачив,
Тим думам, якими свій шлях позначив,
Всьому, що в серце прийняв ти, брате,
Яке ж воно право має вмирати?

Пам'ять про героїв, які віддали своє життя за нашу незалежність, можливість жити у вільній країні, не повинна зникнути. Хай свіча пам'яті ніколи не погасне не тільки перед зображеннями цих українських патріотів, а й наших душах. Світла пам'ять героям!